

Милош М. Ковачевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

УДК 821.163.41.09 Николић М.
811.163.41'367(049.32)
811.163.41'37(049.32)
Примљен: 24. фебруар 2020.
Прихваћен: 11. мај 2020.

УЗОРНА СИНТАКСИЧКО-СТИЛИСТИЧКА МОНОГРАФИЈА

(Милка Николић, *Поредбено-начинске конструиције у српском језику*,
Крагујевац, Филолошко-уметнички факултет, 2017, 383 стр.)

Монографија Милке Николић *Поредбено-начинске конструиције у српском језику* структурисана је у следећих десет поглавља: I) *Увод* (стр. 7–18), II) *Поређење и начин као синтаксичко-семантичке категорије* (19–50), III) *Досадашња лијература о поредбено-начинским конструицијама* (51–96), IV) *Поредбено-начинске синтаксичке конструиције у систему* (97–182), V) *Поредбено-начинске синтаксичке конструиције у стилу* (183–302), VI) *Закључак* (303–338), VII) *Корпус* (339–346), VIII) *Лијература* (347–358), IX) *Резимеа* (359–364) и X) *Рејисери* (365–376).

Поглавље насловљено као *Увод* раздијелено је у два потпоглавља, а) теоријско-методолошки концепт рада и б) корпус и начин анализе корпуса, у којима се освјетљава *предмет рада* (а то је синтаксичко-семантичка структура и стилска вриједност *поредбено-начинских конструиција* у савременом српском стандардном језику, на корпусу који обухвата све функционалне стилове), *циљ рада* (опис, систематизација и објашњење структурних, семантичких и прагматичких карактеристика *поредбено-начинских конструиција*), *испиривачки проблем* (приоритетно је тај да се поредбено-начинске конструиције критеријално разграниче од хомоформних конструиција с којима чине систем – а то су *чисто поредбене* и *чисто начинске* конструиције), *присују испиривању* (који ће бити и системско-језички и стилски као употребно језички), *хипотезе рада* (којих је укупно пет и тичу се системског и употребног статуса ових конструиција), *лијература* (гдје се указује на врсту литературе која се директно или индиректно тиче овог типа конструиција), *концепција рада* (која заправо представља композиционо-структурни садржај рада) и *корпус рада* („представљање” карактеристика функционалностилски разнообразног корпуса на коме ауторка врши анализе ових конструиција).

У другом поглављу – *Поређење и начин као синтаксичко-семантичке категорије* – освјетљавају се начин и поређење као језичке категорије, и то како понаособно тако и у међуодносу, али и с обзиром на однос према додирним семантичким и/или синтаксичким категоријама (с тим што се категорија поређења посматра у суодносу према категоријама *квалитетна*, *квантитетна* и *субјектна*, а категорија начина чак према осам категорија: *квалитетна*, *мјесна*, *времена*, *средства*, *група*, *узрока*, *посљедице* и *ипротивне околности*). У овом су поглављу, дакле, јасно издвојене и описане све инваријантне и варијантне карактеристике како начина и поређења тако и категорије поредбеног начина.

У трећем поглављу – *Досадашња лингвистика о поредбено-начинским конструкцијама* – дат је врло исцрпан, критеријалан и дјелимично критички преглед све досадашње прије свега србистичке и/или сербокроатистичке литературе, и то како оне граматичке тако и оне научне која се доминантно или мимогредно бави проблемом међуодноса категорија начина и поређења, односно поредбено-начинском језичком категоријом. Приказ историјата тумачења поредбено-начинских конструкција показао је да у литератури „постоје неусаглашености. Велике разлике, пре свега, огледају се у разрешавању односа између начина и поређења, као и у термилошким решењима”, с тим да „досадашња србистичка (сербокроатистичка) литература пружа основу од које се може поћи у истраживању поредбено-начинских конструкција у савременом српском језику”.

У четвртном поглављу – *Поредбено-начинске синтаксичке конструкције у систему* – ауторка разматра системскограматички статус типова поредбено-начинских конструкција српскога језика. Као први релевантан синтаксички критеријум у анализи и класификацији поредбено-начинских конструкција издваја се структурни критеријум у погледу дистинкције *непредикатска јединица* : *непредикатска јединица*, тако да се све поредбено-начинске конструкције класификују у два структурна типа: а) *непредикатске* и б) *предикатске* конструкције. Унутар оба та типа даљња поткласификација се врши на основу морфосинтаксичког типа релатора као формалног обиљежја поредбено-начинске конструкције. У оквиру *непредикатских* конструкција анализирају се оне с речју *као*, предлогом *пошто* и предлошким изразима (*у складу са*, *на основу*, *у супротности са*, *супротно*, *несагласно*) као релатором, с тим да се посебно разматрају „периферне” поредбено-начинске структуре, између којих Милка Николић подробно освјетљава: а) прилоге с поредбено-начинском семантиком, б) конструкције којима се детерминишу глаголи „мириса” и (3) акузативне конструкције с приједлогом *мимо*. У оквиру *предикатских* поредбено-начинских конструкција детаљно се описују зависносложене реченице с везницима *као што*, *као да* и *како*. Сваки од наведених (не)предикатских типова конструкција анализиран је с обзиром на више критеријума, и то с обзиром на: а) заступљеност у корпусу, б) синтаксичку функцију, в) пози-

цију у линеарној синтаксичкој структури и г) статус у систему поредбених и начинских јединица. Та вишекритеријална а с обзиром на хијерархизацију тростепена анализа у монографији је представљена готово као „тотална” синтаксичко-семантичко-стилистичко-статистичка анализа свих структурних типова поредбено-начинских конструкција, из које су проистекли врло значајни, научно егзактно провјерљиви резултати, који јасно раздвајају план инваријантности и план варијантности датих синтаксичких јединица.

У петом поглављу насловљеном *Поредбено-начинске конструкције у стилу* освјетљавају се лингвостилистичке и функционалностилске особености поредбено-начинских конструкција. Тако се у оквиру лингвостилистичког дијела овога поглавља разматра стилематичност и стилогеност поредбено-начинских конструкција, и то вишекритеријалном анализом карактеристика устаљених поређења (фолклористичком, паремиолошком, фразеолошком и лингвокултуролошком) и проишљивом анализом поређења као стилске фигуре. У функционалностилском дијелу овога поглавља разматрају се фреквентност и функционалностилска „подобност” поредбено-начинских конструкција у свих пет функционалних стилова савременог српског језика: књижевноумјетничком, публицистичком, научном, административном и разговорном. На тај начин поредбено-начинске конструкције освјетљене су не само са структурно-системског него и са функционалностилског становишта, што опис ових конструкција и са становишта система и са становишта реализације система (тј. говора) чини готово исцрпним. Потребно је нагласити да, с обзиром на наведено, ова монографија представља готово изузетак и у србистичкој и у сербокроатистичкој литератури. Самим тим, она представља научни допринос не само синтакси и синтаксичкој семантици српскога језика него и функционалној стилистици српскога језика.

Шесто, посљедње истраживачко поглавље дисертације представља *Закључак*, у коме су у виду ширега сажетка, према примјењиваним критеријумима, издвојени сви релевантни резултати системскограматичке и стилистичке (и то и лингвостилистичке и функционалностилистичке) анализе поредбено-начинских конструкција српскога језика.

Преостала четири поглавља – *Корџус*, *Литература*, *Резимеа* (на српском, руском и енглеском језику) и *Рејџистри* (и аутора и појмова) – већим су дијелом неопходни додатак научним монографијама, више него добро систематизован.

Из наведеног приказа поглавља монографије Милке Николић *Поредбено-начинске конструкције у српском језику* види се да је она посвећена синтаксичко-семантичко-стилистичким особинама поредбено-начинских конструкција у савременом српском језику. Будући да о овом типу конструкција у литератури, како граматичкој тако и научној, постоји велики број несагласности, па чак и контрадикторних тумачења, ауторка је врло успјешно издвојила спорне и неспорне карактеристике ових конструкција. У анализи

која је провођена на врло богатом а функционалностилски разнообразном корпусу Милка Николић је примијенила све релевантне критеријуме – критеријум структуре, семантике, синтаксичке функције, стилистике, линеарности и системског статуса. Посматрано с тог становишта, ова монографија улази у ред критеријално најзахтјевнијих дисертација из синтаксичке семантике и функционалне стилистике српскога језика.

У овој монографији Милка Николић је проблему поредбено-начинских конструкција приступила из готово свих релевантних аспеката, дајући њихов готово тотални, свеобухватни опис. У монографији је дата не само системскограматичка него и стилистичка (и то и лингвостилистичка и функционалностилистичка) анализа свих типова поредбено-начинских конструкција. И то детаљна, увијек поткријељена великим бројем примјера из корпуса, са по правилу јасно издвојеним и примијењеним критеријумима, при чему се увијек водило рачуна о њиховој хијерархизацији (тј. који је од наведених критеријума примјењивији и дјелотворнији у разматрању одређеног питања ових конструкција). Та анализа заснована је, дакле, на врло успјешној хијерархизацији критеријума, која је довела до јасних класификационих диференцијација поредбено-начинских конструкција на структурном, семантичком и стилистичком плану. Једном ријечју, монографија Милке Николић *Поредбено-начинске конструкције у српском језику* представља прву монографију посвећену синтакси и стилистици поредбено-начинских конструкција српскога језика, с тим да та монографија није вриједна по томе што је прва, него прије свега по томе што је донијела врло значајне резултате и за синтаксичку семантику и за лингвостилистику и за функционалну стилистику савременога српскога језика.

Монографија Милке Николић *Поредбено-начинске конструкције у српском језику* урађена је према критеријумима најбољих синтаксичко-стилистичких монографија не само српскога језика. Она чак може послужити као модел будућим истраживањима системскограматичког и функционалностилистичког плана српскога језика, јер је међу првима, ако не и прва у србистици, која садржи два комплементарна плана анализе: системскосинтаксички и функционалностилистички план анализе поредбено-начинских конструкција српскога језика. Ауторка је детаљно освијетлила историјат питања, тј. дала врло прегледан приказ досадашњих научних резултата о поредбено-начинским конструкцијама српскога језика. Из тако датог прегледа јасно је издвојила ријешена и неријешена теоријска и емпиријска питања о поредбено-начинским конструкцијама, што јој је и послужило као упориште за радне хипотезе с обзиром на очекиване резултате у корпусу који је изабран за анализу. Оригиналноост монографије огледа се како у предмету анализе, тако и у хијерархизацији критеријума који су примијењени у анализи и, што је најзначајније, у научно врло прихватљивим (што ће рећи на егзактним лингвистичким критеријумима заснованим) описима свих у раду издвоје-

них а структурно или семантички или стилистички диференцираних типова поредбено-начинских конструкција. Тако монографија Милке Николић *Поредбено-начинске конструкције у српском језику* и као синтеза досадашњих учења о поредбено-начинским конструкцијама српскога језика и као анализа изабраног функционалностилиски разновременог корпуса српског језика – без дилеме представља значајан научни допринос србистичкој како синтаксичкој семантици тако и функционалној стилистици.

Закључно речено, оригиналност и значај монографије Милке Николић *Поредбено-начинске конструкције у српском језику* потврђује се са становишта више релевантних научних критеријума: а) у њој је први пут дат научни критички преглед све релевантне општелингвистичке, србистичке и/или сербокроатистичке литературе о поредбено-начинским конструкцијама, б) у њој су први пут, уз равноправно учешће синтаксичког, семантичког, лингвостилистичког и функционалностилистичког аспекта, на богатом а функционалностилиски разновременом корпусу, анализирани све поредбено-начинским конструкције српскога језика, в) у њој је понуђена потпуна класификација и поткласификација структурно-семантичко-стилистичких типова поредбено-начинских конструкција српскога језика, г) у њој је први пут анализа једне синтаксичке (пот)категорије вршена и с обзиром на њен системскосинтаксички и с обзиром на њен функционалностилистички статус.

Поредбено-начинске конструкције неизостављив су дио граматичког (морфо)синтаксичког описа српскога језика. Монографија Милке Николић *Поредбено-начинске конструкције у српском језику* својим резултатима биће од велике теоријске користи свим истраживачима синтаксичких категорија српскога језика, а посебно врло сложених категорија начина и поређења, као и истраживачима функционалне стилистике српскога језика.

Зато се с пуним научним основом може закључити да је Милка Николић о једној врло захтјевној полидисциплинарној теми написала, према комплементарним критеријумима и научне изведбе и научних резултата, монографију за узор.